

Redakcja naukowa
Eugenia Rostańska
Bożena Marzec
Katarzyna Wójcik

EDUKACJA DZIECKA

Różnorodność perspektyw i działań

Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu
w Dąbrowie Górniczej

Redakcja naukowa

Eugenia Rostańska, Bożena Marzec, Katarzyna Wójcik

EDUKACJA DZIECKA

RÓŻNORODNOŚĆ PERSPEKTYW I DZIAŁAŃ

Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu
w Dąbrowie Górniczej 2017

Recenzja naukowa:
dr hab. Urszula Szuścik

Redakcja naukowa:
dr hab. prof. WSB Eugenia Rostańska
dr Bożena Marzec
dr Katarzyna Wójcik

Korekta:
Monika Rychalska

Projekt okładki, skład i łamanie:
TYPO Usługi Wydawnicze, Jadwiga Popowska
ul. Lewinowska 33, 03-684 Warszawa

ISBN 978-83-65621-20-7

Wydanie publikacji naukowej zostało sfinansowane ze środków dotacji podmiotowej na utrzymanie potencjału badawczego w 2017 roku, przyznanej Wyższej Szkole Biznesu w Dąbrowie Górniczej przez Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego.

Wydawca:
Wydawnictwo Naukowe Wyższej Szkoły Biznesu w Dąbrowie Górniczej
41-300 Dąbrowa Górnicza, ul. Ciepłaka 1c
tel. 32 295 93 59
e-mail: wydawnictwo@wsb.edu.pl
www: <http://wsb.edu.pl/wydawnictwo>

Druk i oprawa:
INTER-BOOK
Paulina i Grzegorz Indrzejczyk S.C.
Wiejca 51
05-085 Kampinos

Słowo wstępu

Wojciech KOJS
Struktury i funkcje

Irena ADAMEK ..
Edukacja elementarna

Erich PETLÁK
Učiteľ a vyučovanie

Eugenia ROSTAŃ
Edukacja wczesna
aktywności zawodowej

Milena LIPNICKA
Svet dieťaťa a vzdel

Beata OELSZLAE
Spontaniczne pytania

Katarzyna WÓJC
Kompetencje kluczowe
konteksty ich nabywania

Bożena MARZEC
Uczenie się a nauczanie
ewaluacyjnych

Anna PODGÓRSKA
Prawidłowości procesów

Zbigniew ZIOŁO
Źródła zagrożeń w

EDUKACJA DZIECKA. RÓŻNORODNOŚĆ PERSPEKTYW I DZIAŁAŃ

Spis treści

Słowo wstępu	13
Wojciech KOJS	15
Struktury i funkcje procesów edukacji a wartości uniwersalne	
Irena ADAMEK	37
Edukacja elementarna wiel/błądzeniem w teorii i praktyce – chaos zmian	
Erich PETLÁK	51
Učiteľ a vyučovanie v 21. Storočí	
Eugenia ROSTAŃSKA	61
Edukacja wczesnoszkolna. Oczekiwania i przydatność w perspektywie aktywności zawodowej i społecznej	
Milena LIPNICKÁ	71
Svet dieťaťa a vzdelávanie	
Beata OELSZLAEGGER-KOSTUREK	79
Spontaniczne pytania i stwierdzenia uczniów	
Katarzyna WÓJCIK	93
Kompetencje kluczowe w edukacji wczesnoszkolnej i emocjonalne konteksty ich nabywania	
Bożena MARZEC	105
Uczenie się a nauczanie – teoria i praktyka w szkołach w badaniach ewaluacyjnych	
Anna PODGÓRSKA, Beata PODGÓRSKA	119
Prawidłowości procesu uczenia się w aspekcie uwarunkowań systemowych	
Zbigniew ZIOŁO	131
Źródła zagrożeń w procesie rozwoju cywilizacyjnego	

podmiotowej
Szkoły Biznesu

niczej

Piotr KOLMANN	145
Edukacja dla bezpieczeństwa w XXI wieku	
ks. Michał BORDA, ks. Rafał MOSOŃ	153
Pedagogika chrześcijańska w służbie wychowania ekologicznego	
Anna PODGÓRSKA, Beata PODGÓRSKA	163
Edukacja w dobie globalizacji – szanse i zagrożenia	
Mirosław KISIEL	173
Rytmika i taniec jako obszar zainteresowania nauczyciela edukacji elementarnej w zdobywaniu dodatkowych kwalifikacji zawodowych	
Olga BROZMANOVÁ	187
Pedagogická interpretácia a úloha učiteľa v percepcii súčasnej artificijálnej hudby v hudobnej edukácii	
Leszek PAWELSKI	195
Polskie Stowarzyszenie Nauczycieli Twórczych działa już 10 lat	
Dagmar STRMEŇOVÁ	213
Didaktická technika v súčasnej umeleckej edukácii	
Katarína TIŠŤANOVÁ	219
Osobnosť učiteľa z pohľadu žiaka sekundárneho vzdelávania	
Ružena ČILIAKOVÁ, Alena DOUŠKOVÁ, Ivana IVANOVÁ	229
Programy riadenia triedy na primárnom stupni základnej školy	
Barbara NAWOLSKA, Joanna ŻĄDŁO-TREDER	237
Matematyczne zadania tekstowe a rozwija(nie) twórczego myślenia dzieci	
Renata RASZKA	249
Miejsce wychowania ekonomicznego w edukacji wczesnoszkolnej	
Marta MUCHA	263
Aktywność zawodowa w perspektywie znaczących elementów edukacji	
Irmina ZIOŁO	273
Szkolna edukacja zdrowotna i promocja zdrowia	

Marta MOTOW-C
Edukacja zdrowotna
prozdrowotnych mł

Gabriela SIVÁKOV
Pedagogická diagno
poznávania žiakov

Mariana CABANO
Diagnostikovanie ži
porúch učenia

Iwona ŁUKASIEWI
Edukacja wczesnosz

Marta IR
Zabawa jako forma v
z autyzmem w wieku

Katarzyna LATO-PA
Postawy rodzicielskie

Aneta ORCZYK, Ma
Prozdrowotność w ec

Katarzyna GERLEC
Zajęcia komputerowe
i wielkie zagrożenie

Noty o autorach

..... 145	Marta MOTOW-CZYŻ, Aneta ORCZYK, Marek ORCZYK 283
	Edukacja zdrowotna w szkole i jej znaczenie w kształtowaniu umiejętności
..... 153	
	Gabriela SIVÁKOVÁ 291
..... 163	Pedagogická diagnostika v práci vychovávateľa ako významný prostriedok
	poznávania žiakov
..... 173	Mariana CABANOVÁ 303
	Diagnostikovanie žiakov na prahu vzdelávaniaa prediktory špecifických
..... 187	porúch učenia
ialnej	Iwona ŁUKASIEWICZ, Jadwiga GLUŻNIEWICZ 309
..... 195	Edukacja wczesnoszkolna dziecka z niepełnosprawnością intelektualną
	Marta IR 321
..... 213	Zabawa jako forma wspomagająca rozwój kompetencji społecznych dziecka
	z autyzmem w wieku przedszkolnym
..... 219	Katarzyna LATO-PAWŁOWSKA 333
	Postawy rodzicielskie a proces adaptacji trzyletniego dziecka do przedszkola
..... 229	Aneta ORCZYK, Marta MOTOW-CZYŻ, Marek ORCZYK 341
..... 237	Prozdrowotność w edukacji. Kontekst fizjologiczny i motoryczny
a dzieci	Katarzyna GERLECKA, Justyna ZIĘTEK-SMOCZYŃSKA 349
..... 249	Zajęcia komputerowe w edukacji wczesnoszkolnej – ogromna szansa
	i wielkie zagrożenie
..... 263	Noty o autorach 355
ikacji	
..... 273	

EDUCATION OF A CHILD. DIVERSITY OF PERSPECTIVES AND ACTIONS

Introduction

Introduction	13
Wojciech KOJS	15
Structure and function of educational processes and universal values	
Irena ADAMEK	37
Elementary education as (re)searching in theory and practice – chaos of changes	
Erich PETLÁK	51
Teacher and education in the 21st century	
Eugenia ROSTAŃSKA	61
Primary education. Expectations and usefulness in perspective of professional and social activity	
Milena LIPNICKÁ	71
Child World and Education	
Beata OELSZLAEGGER-KOSTUREK	79
Spontaneous questions and statements from students	
Katarzyna WÓJCIK	93
Key competences in early education and emotional background of acquiring them	
Bożena MARZEC	105
Learning and teaching – theory and practice in schools	
Anna PODGÓRSKA, Beata PODGÓRSKA	119
Regularity of the learning proces from the point of view of system conditioning	
Zbigniew ZIOŁO	131
Sources of hazards in the progress of civilization	

Piotr KOLMANN	145
Education for security in the 21st century	
ks. Michał BORDA, ks. Rafał MOSOŃ	153
The Christian pedagogy in the service of ecological education	
Anna PODGÓRSKA, Beata PODGÓRSKA	163
Education in the times of globalization – opportunities and threats	
Mirosław KISIEL	173
Rhythmics and dance as an area of interest of elementary education in acquiring additional professional qualifications	
Olga BROZMANOVÁ	187
Pedagogical interpretation of the teacher's role in perception of modern music in musical education	
Leszek PAWELSKI	195
Polish Association of Teachers 'Creative work already 10 years	
Dagmar STRMEŇOVÁ	213
Didactic technics into actual art education	
Katarína TIŠŤANOVÁ	219
The teacher's personality from the point of view of the pupil's secondary education	
Ružena ČILIAKOVÁ, Alena DOUŠKOVÁ, Ivana IVANOVÁ	229
Programmes for classroom management at primary education	
Barbara NAWOLSKA, Joanna ŻADŁO-TREDER	237
Mathematics text assignments and shaping children's creative thinking	
Renata RASZKA	249
The place of the economic education in early childhood education	
Marta MUCHA	263
Professional activity in the perspective of the significant elements of education	

Irmina ZIOŁO
School health educa

Marta MOTOW-C
Health education in
of healthy young ge

Gabriela SIVÁKOV
Pedagogical diagno

Mariana CABANC
Diagnosing pupils s
disabilities

Iwona ŁUKASIEW
Early schooleducati

Marta IR
Fun as a form of suj
with autism in pres

Katarzyna LATO-I
Parental attitudes ar
to kindergarten

Aneta ORCZYK, M
Health in education

Katarzyna GERLE
Computer lessons i
and a great threat

Notes about the aut

.....	145	Irmiana ZIOŁO	273
		School health education and health promotion	
.....	153	Marta MOTOW-CZYŻ, Aneta ORCZYK, Marek ORCZYK	283
ucation		Health education in schools and its importance in shaping the skills	
		of healthy young generation	
.....	163	Gabriela SIVÁKOVÁ	291
s and threats		Pedagogical diagnosis as a mean of knowing students	
.....	173	Mariana CABANOVÁ	303
ary education		Diagnosing pupils starting their education. Predictors of specific learning	
		disabilities	
.....	187	Iwona ŁUKASIEWICZ, Jadwiga GLUŻNIEWICZ	309
ption of modern		Early schooleducation of a child with intellectual disability	
.....	195	Marta IR	321
10 years		Fun as a form of supporting the development of social skills of the child	
		with autism in preschool	
.....	213	Katarzyna LATO-PAWŁOWSKA	333
		Parental attitudes and the process of adapting the three-year old child	
.....	219	to kindergarten	
pupil's secondary		Aneta ORCZYK, Marta MOTOW-CZYŻ, Marek ORCZYK	341
		Health in education. Physiological and motor context	
ANOVÁ	229	Katarzyna GERLECKA, Justyna ZIĘTEK-SMOCZYŃSKA	349
lucation		Computer lessons in elementary education – a huge chance	
		and a great threat	
.....	237	Notes about the authors	355
reative thinking			
.....	249		
d education			
.....	263		
it elements			

Słowo wstępu

Edukacja ma charakter uniwersalny i zarazem specyficzny. Uniwersalność edukacji określają powszechność, wartość i znaczenie. Jej specyfika to różnorodność działań, perspektyw i celów przy jednorodności podmiotu i celu. Rola edukacji tkwi w działaniach podejmowanych w stałym rozwoju człowieka i społeczeństw, w perspektywach jego przyszłości i jakości jego życia. Perspektywy te, jak też działania są wpisane w napięcia towarzyszące zmianom współczesnego świata. Są to napięcia między tym, co globalne, a tym, co lokalne, stawiające edukację wobec odniesień do korzeni wspólnot lokalnych i procesów globalizacji. Napięcia między duchowością i materialnością, tradycją a nowoczesnością, między rozwojem wiedzy a zdolnością do jej przyswojenia przez człowieka. Dla współczesnej szkoły i nauczyciela odczuwalne staje się coraz wyraźniej napięcie między działaniem perspektywicznym a działaniem doraźnym. Skutkiem tych napięć jest nieuchronność i konieczność różnorodności edukacyjnych perspektyw i działań.

Na napięcia te wskazał pod koniec ubiegłego wieku Raport dla UNESCO Międzynarodowej Komisji ds. Edukacji dla XXI wieku pt. Edukacja – jest w niej ukryty skarb (1996), w którym opisano wyzwania, konteksty różnorodności aktywności edukacyjnej człowieka i jej rezultaty indywidualne, społeczne i globalne, jakie są udziałem edukacji naszych czasów.

Gdy podmiotem edukacji jest dziecko oraz wsparcie jego rozwoju, spektrum działań i perspektyw oraz różnorodność kontekstów edukacyjnych działań stają się szczególne. Owa złożoność i zróżnicowanie zarówno działań, jak i perspektyw wpisują się we wskazane wcześniej napięcia, z wyraźnym punktem odniesienia, którym jest dziecko i zmiany w nim się dokonywające, pomimo transgraniczności i odmienności obszarów badań i analiz.

Stąd zamysł publikacji, w której Autorzy tekstów podjęli się tematyki oddającej ową złożoność, sytuując się między perspektywicznymi rozważaniami i studiami nad edukacją dziecka a demonstracją i analizą problemów i sytuacji edukacyjnych w kontekście działań i relacji między nauczycielem i uczniem. Za szczególnie znaczące dla edukacji uznano wskazania związku między strukturami i funkcjami procesu a wartościami uniwersalnymi w kontekście kultury, tradycji (Wojciech Kojs), perspektyw edukacji przyszłości (Erich Petlák), jakością wczesnej edukacji (Irena Adamek), oczekiwań i rezultatów edukacyjnych (Eugenia Rostańska), a także specyfiki edukacji wczesnoszkolnej (Milena Lipnická, Beata Oelszlaeger-Kosturek). W przedstawionych artykułach zostały również problemy wyodrębnione specyfiki procesu uczenia się dziecka (Milena Lipnická, Katarzyna Wójcik, Bożena Marzec, Anna Podgórska, Beata Podgórska).

Struktury i funk

Structure and f a

Istotny dla działań edukacyjnych problem, jakim jest bezpieczeństwo rozwijającego się człowieka i jego przyszłości, został wskazany i analizowany w perspektywie globalnej, (Zbigniew Ziło, Piotr Kolmann, ks. Michał Borda, ks. Rafał Mosoń, Anna Podgórska, Beata Podgórska). Oddaje to znaczenie analiz kontekstów i związków między edukacją i szeroko rozumianym bezpieczeństwem współczesnego człowieka.

Uszczegółowieniem przedstawionych analiz są artykuły odnoszące się do funkcji nauczyciela i jego zadań w edukacji dziecka (Miroslaw Kisiel, Leszek Pawelski, Dagmar Strmeňová, Katarína Tišťanová, Oľga Brozmanová) oraz do transedukacyjnych zadań w procesie kształcenia (Ružena Čiliaková, Alena Doušková, Ivana Ivanová, Barbara Nawolska, Joanna Źądło-Treder, Renata Raszka, Marta Mucha, Katarzyna Gerlecka, Justyna Ziętek-Smoczyńska).

Za znaczący warunek edukacji Autorzy uznali zdrowie dziecka, a także cechy opieki i szczególnej troski o jego rozwój (Irmina Ziło, Marta Motow-Czyż, Aneta Orczyk, Marek Orczyk, Gabriela Siváková, Mariana Cabanová, Iwona Łukasiewicz, Jadwiga Głuźniewicz, Marta Ir, Katarzyna Lato-Pawłowska). Teksty autorskie uzupełniają szczegółowe egemplifikacje badawcze i działaniowe, odnoszące się do przedstawionych problemów, a w zamysłach autorskich stanowiące podstawę do dalszych badań i rozważań nad złożonością i znaczeniem edukacji.

Oddajemy publikację *Edukacja dziecka. Różnorodność perspektyw i działań* do rąk pedagogów, nauczycieli i tych wszystkich Czytelników, którzy poszukując odpowiedzi na pytanie o działania i perspektywy edukacji, w aspekcie jej złożoności, wielorakości systemów i miejsc, programów, aspektów analiz i napięć, przyjmują jako wyróżnik wskazanie należytego miejsca w edukacji dla każdego dziecka i jego rozwoju.

Eugenia Rostańska,
Bożena Marzec, Katarzyna Wójcik

STRESZCZENIE

Przedmiotem rozważań w niniejszym wydaniu jest struktura i funkcja działań osób w kontekście wartości uniwersalnych między strukturami podejmowanymi i możliwościami.

SŁOWA KLUCZOWE: wartości i

SUMMARY

The subject of consideration is the function of actions undertaken in the context of universal values between structures of undertaken actions.

KEYWORDS: universal values,

Wstęp

W rozważaniach nad edukacją ich ram, między innymi strukturami i funkcjami. Przyjmuję elementy stanowiące całość zadania, obowiązek.

Są one ważnymi narzędziami w rozumieniu i zabezpieczaniu warunków, takich jak wolność, prawa, rozważań wiąże się więc ze sferą i procesów tkwiącą źródła i funkcje zjawisk (procesy

profesia, [in:] E. Kratochvílová
sis, 2007, s. 167. ISBN 978-80-

BN 978-80-89726-74-5.

kej škole), „Predškolská Výcho-

kej škole), „Predškolská výcho-

slava: IRIS, 2000, s. 227. ISBN

olský zákon) a o zmene a dopl-
te: <https://www.minedu.sk/zamene-a-doplneni-niektorych->

program, Praha: Portál, 2011,

Diagnostikovanie žiakov na prahu vzdelávania a prediktory špecifických porúch učenia¹

Diagnosing pupils starting their education. Predictors of specific learning disabilities

Mariana Cabanová

ABSTRAKT

Autorka sa v štúdiu venuje problematike vzdelávania žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami na prahu vzdelávania. Analyzuje niektoré významné ukazovatele, ktoré poukazujú na žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. Poukazuje na nevyhnutnosť diagnostikovania žiaka učiteľom na prahu vzdelávania.

KLÚČOVÉ SLOVÁ: žiak, žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, vzdelávanie, učiteľ diagnostikovanie

SUMMARY

In her study, the authoress focuses on the topic of educating pupils with special educational needs on the threshold of their schooling. She analyzes some of the essential indicators that identify a pupil with special educational needs. She emphasizes the necessity to diagnose pupils on the threshold of their education at schools.

KEYWORDS: pupil, special educational needs, education, primary education teacher

Úvod

Projekt VEGA 1/0598/15 s názvom *Dieťa na prahu vzdelávania a jeho svet* zameriava na výskum dieťaťa pri vstupe do vzdelávacej reality. Globalizácia, migrácia obyvateľstva, ale aj komfortnejší spôsob života v porovnaní s predchádzajúcim obdobím, poukazujú na nevyhnutnosť poznávania dieťaťa a žiaka na prahu vzdelávania. Rozvoj viacerých vedných odborov, ako aj vyššie všeobecné, odborné a vedecké poznanie ovplyvňujú vnímanie dieťaťa na prahu vzdelávania a žiaka na začiatku povinnej školskej dochádzky. Špecifickú skupinu vo vzdelávaní tvoria žiaci so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ktorí majú zastúpenie vo všetkých rodinách bez ohľadu na ich rodinnú štruktúru, prípadne socioekonomický status. Začiatok plnenia povinnej školskej dochádzky jednotlivými žiakmi triedy je pre učiteľa spojený so vstupným diagnostikovaním každého jednotlivca a následne k jeho vzdelávaniu ako žiaka so špeciálnymi výchovnovzdelávacími potrebami.

¹ Štúdia je výsledkom riešenia projektu VEGA 1/0598/15 s názvom *Dieťa na prahu vzdelávania a jeho svet*, ktorého zodpovednou riešiteľkou je prof. PhDr. Bronislava Kasáčová, CSc.

Špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby a diagnostikovanie žiaka na prahu vzdelávania

Termín *specific educational needs* (Špeciálne vzdelávacie potreby) sa prvýkrát objavil v roku 1978 vo Warnockovej správe vo Veľkej Británii a následne sa vo Veľkej Británii v roku 1981 stáva súčasťou Zákona o školstve a vzdelávaní (Educational Act, 1981). Od tohto obdobia sa tento termín stal predmetom medzinárodných dohovorov (ako napr. *The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education* (konferencia UNESCO 7. – 10.06. 1994) Salamanca, Španielsko) ako aj „školských zákonov“ mnohých krajín. Slovenská legislatíva vo svojich dokumentoch používa pojem žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ktorý chápeme ako synonymum medzinárodne používaného pojmu žiak so špeciálnymi edukačnými potrebami. Koncepcia výchovy a vzdelávania detí a mládeže so zdravotným postihnutím z roku 1993 úplne zrovnoprávnila segregovaný a integrovaný spôsob výchovy a vzdelávania detí, žiakov a študentov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a premietla sa aj do príslušných paragrafov zákona č. 279/1993 Z. z. o školských zariadeniach v znení neskorších predpisov. Zákon č. 229/2000 Z. z. ktorým sa menil a dopĺňal zákon č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl (školský zákon) v znení neskorších predpisov zaviedol termín žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami a slovenská legislatíva sa terminologicky priblížila k zákonu o výchove a vzdelávaní prijatom vo Veľkej Británii v roku 1981.

Vzdelávanie žiakov so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami upravuje v súčasnosti aj zákon 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (ďalej školský zákon) v znení neskorších predpisov. Podľa tohto zákona (§ 2 písmeno j – q) je žiakom so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami žiak uvedený v písmenách k) až q) uvedeného zákona, ktorý má zariadením výchovného poradenstva a prevencie diagnostikované špeciálne výchovno-vzdelávacie potreby, okrem detí umiestnených do špeciálnych výchovných zariadení na základe rozhodnutia súdu. Za žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami je v zmysle platných legislatívnych predpisov: žiak so zdravotným znevýhodnením, žiak zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia a žiak s nadaním. Do kategórie žiakov so zdravotným znevýhodnením spadá aj žiak s vývinovými poruchami, žiak s poruchou aktivity a pozornosti a aj žiak s vývinovou poruchou učenia. Špecifické vývinové poruchy učenia predstavujú širokú variabilitu deficitov, ktoré sťažujú nadobúdanie osvojovanie si písania a čítania na začiatku povinnej školskej dochádzky a môžu negatívne ovplyvniť aj úspešnosť žiaka v škole vo vyššom veku. Aj keď sú viaceré deficity manifestovné v správaní sa a v prejavoch dieťaťa už v predškolskom období, práve v primárnom vzdelávaní sa stávajú objektívnym zdrojom ťažkostí žiaka pri osvojovaní si bazálnej gramotnosti.

Za účelom poskytnutia adekvátnej podpory vo vzdelávaní je nevyhnutné, aby učiteľ primárneho vzdelávania venoval adekvátnu pozornosť diagnostikovaní žiakov na začiatku plnenia povinnej školskej dochádzky.

Diagnostikovanie

S nástupom dieťa na prahu plniť požiadavky kladej novej spoločenskej roly - ktoré môžu učiteľovi nap potrebnými. V tejto súvis správaní, ktorých prejav veku, ale pred vstupom c v konečnom dôsledku mé

V súvislosti s nácvikom školskej dochádzky o prípr zameriava na diagnostiku rozvíjané aj v predprimár (2002) ako veľmi rozsiahlu, postupne sa rozvíjajúcich p Na základe analýzy štátnych na Slovensku (bližšie Cab: vzdelávanie sa vo svojom ob v materskej škole. Skutočno pravidelne, resp. dostatočne dokázala vyrovnať šance v pri vyššie spomenutých spôsob nielen jeho vývinovým zren predprimárneho vzdelávania splnilo požiadavky kladené n: taká, že nie vždy každé dieťaťa pochádza zo sociálne znevýho vzdelávania v mnohých príp ad zastúpiť nepodnetné, resp. má Na prahu povinného vzdelávan pristupovať k diagnostikovaní môžu mať príčinu nielen špeci znevýhodňujúcom prostredí di školskej dochádzky v prípravnc mala byť pozornosť učiteľa veno

Prediktory špecifický ich diagnostikovania
Vzhľadom na skutočnosť, že slo podobu jazyka a fakt, že otázka, č iba vstupom ku kľúčovým proces

diagnostikovanie

reby) sa prvýkrát objavil dne sa vo Veľkej Británii (Educational Act, 1981). Rodných dohovorov (ako *Special Needs Education* elsko) ako aj „školských umentoch používa pojem hápeme ako synonymum edukačnými potrebami. ným postihnutím z roku b výchovy a vzdelávania ni potrebami a premietla školských zariadeniach sa menil a dopĺňal zákon (zákon) v znení neskorších vzdelávacími potrebami o výchove a vzdelávaní

ími potrebami upravuje ní (ďalej školský zákon) eno j – q) je žiakom so ný v písmenách k) až poradenstva a prevencie em detí umiestnených do .1. Za žiaka so špeciálnymi latívnych predpisov: žiak újúceho prostredia a žiak ýhodnením spadá aj žiak sti a aj žiak s vývinovou tavujú širokú variabilitu ania na začiatku povinnej žiaka v škole vo vyššom a v prejavoch dieťaťa už ajú objektívnym zdrojom

je nevyhnutné, aby učiteľ gnostikovaníu žiakov na

■ Diagnostikovanie žiakov na prahu vzdelávania

S nástupom dieťa na plnenie povinnej školskej dochádzky sa z dieťaťa stáva žiak, ktorý musí plniť požiadavky kladené na neho vzdelávacou inštitúciou. V súvislosti s nadobudnutím novej spoločenskej roly – roly žiaka sa však môžu stať zreteľnejšie isté charakteristické znaky, ktoré môžu učiteľovi napovedať, že môže ísť o žiaka so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami. V tejto súvislosti máme namysli najmä špecifické vývinové poruchy učenia a správania, ktorých prejavy sú síce vo výkone a správaní dieťaťa manifestované už aj v nižšom veku, ale pred vstupom do základnej školy neovplyvňujú tak výrazne jeho úspešnosť ako v konečnom dôsledku môžu ovplyvniť školskú úspešnosť žiaka.

V súvislosti s nácvikom začiatočného čítania a písania hovoríme na začiatku povinnej školskej dochádzky o prípravnom období. Činnosť učiteľa sa okrem iného v tomto období zameriava na diagnostikovanie úrovne rozvoja pregramotných spôsobilostí, ktoré sú rozvíjané aj v predprimárnom vzdelávaní. Pregramotnosť chápeme v súlade so Zápotočnou (2002) ako veľmi rozsiahlu, do ktorej vstupuje viacero domén a Kucharskou (2014) ako súbor postupne sa rozvíjajúcich predpokladov pre čítanie-písanie u detí pred nástupom do školy. Na základe analýzy štátnych vzdelávacích programov platných pre predprimárne vzdelávanie na Slovensku (bližšie Cabanová, 2016 v tlači) môžeme konštatovať, že predprimárne vzdelávanie sa vo svojom obsahu zameriava aj na rozvoj pregramotných spôsobilostí dieťaťa v materskej škole. Skutočnosť je však taká, že nie všetky deti navštevujú materskú školu pravidelne, resp. dostatočne dlho na to, aby ich absolvovanie predprimárneho vzdelávania dokázala vyrovnať šance v primárnom vzdelávaní. Je zrejmé, že úroveň rozvoja jednotlivých vyššie spomenutých spôsobilostí dieťaťa/žiaka na prahu vzdelávania je podmienená nielen jeho vývinovým zrením, ale musí byť podnecovaná aj zvonku. Jedným z cieľov predprimárneho vzdelávania je podporovať rozvoj dieťaťa tak, aby na konci vzdelávania splnilo požiadavky kladené na vstup do základnej školy. Skutočnosť na Slovensku je však taká, že nie vždy každé dieťa materskú školu navštevuje tak dlho, aby v prípade, že dieťaťa pochádza zo sociálne znevýhodňujúceho prostredia dokázalo pôsobenie predprimárneho vzdelávania v mnohých prípadoch v obmedzenom rozsahu eliminovať a do istej miery tak zastúpiť nepodnetné, resp. málo podnetné sociálne znevýhodňujúce rodinné prostredie. Na prahu povinného vzdelávania tak učiteľ a aj odborný zamestnanec musia veľmi citlivo pristupovať k diagnostikovaní dieťaťa/žiaka, nakoľko manifestované prejavy dieťaťa/žiaka môžu mať príčinu nielen špeciálnych výchovno-vzdelávacích potrebách, ale aj v sociálne znevýhodňujúcom prostredí dieťaťa/žiaka. Z toho dôvodu by už na začiatku povinnej školskej dochádzky v prípravnom období vyučovania začiatočného čítania a písania by mala byť pozornosť učiteľa venovaná vstupnému diagnostikovaníu žiaka.

■ Prediktory špecifických porúch učenia a možnosti ich diagnostikovania na prahu vzdelávania

Vzhľadom na skutočnosť, že slovenský jazyk má vyššiu konzistenciu písanej a fonetickej podoby jazyka a fakt, že otázka, či sú vizuálne procesy, spracovávanie písanej informácie iba vstupom ku kľúčovým procesom alebo je ich úloha skutočne dôležitejšia (Slezáková,

2012) považujeme za dôležité zamerať svoju pozornosť pri poznávaní a diagnostikovaní žiaka aj na úroveň rozvoja zrakovej percepcie a diferenciácie (sledujeme pravo-ľavú orientáciu, pamäť a pozornosť, rozlišovanie figúry a pozadia, určovanie správneho poradia predmetov, rozlišovanie reverzných figúr, atď.), sluchovému rozlišovaniu (sledujeme úroveň rozvoja sluchovej pamäte, sluchovej analýzy a syntézy, sluchovej diferenciácie) a taktiež aj fonematickému uvedomovaniu, ktoré však predstavuje širší pojem ako len sluchová analýza a syntéza a zahŕňa v sebe fonologické uvedomovanie, ktoré označuje schopnosť hrať sa s jazykom bez znalosti zrakom vnímanej podoby jednotlivých hlások. Zahŕňa napr. uvedomovanie si rýmov, izolovanie prvých slabík, resp. hlások v slove, hláskovú analýzu a syntézu (l-a-k, m-ú-k-a), substitúciu jednotlivých hlások napr. v slove sud vymením hlásku d za hlásku p, aké slovo vznikne a fonemické uvedomovanie, ktoré „predstavuje pochopenie, že slová a slabiky sú tvorené zvukmi reči, ktoré sú reprezentované alfabetickými symbolmi“ (Zelinková, 2003, s. 129). Ďalšími oblasťami, diagnostikovaní ktorých by sme sa mali na začiatku vzdelávania venovať je zmysel pre rytmus, grafomotorické a vizuomotorické schopnosti, stranová a priestorová orientácia, výslovnosť, slovná zásoba a vyjadrovacie schopnosti žiaka. Rozvíjanie týchto špecifických spôsobilostí bolo a v súčasnosti aj neustále je súčasťou tradičného pohľadu na výučbu čítania, kedy bolo vnímané najmä ako vizuo-percepčná činnosť.

Možnosti diagnostikovania žiaka na prahu vzdelávania

V súčasnosti sa však za najsilnejšie prediktory úrovne ranej gramotnosti, ako aj špecifických porúch učenia v zmysle jazykovo-kognitívneho prístupu považujú procesy jazykovej povahy ako fonematické uvedomovanie (presné rozlišovanie a opakovanie slov a uvedomovanie si ich hláskovej štruktúry), krátkodobá tzv. pracovná pamäť, rýchle automatické pomenovanie (RAN). Ďalšie významné schopnosti sú naratívne zručnosti (schopnosť súvisle rozprávať o nejakej téme), gramatický cit a porozumenie reči. Dobrou pomôckou učiteľovi pri poznávaní žiaka na prahu vzdelávania môže byť test prediktorov gramotnosti. (Mikulajová a kol., 2012). Nástroj bol vytvorený na diagnostikovanie jazykovo-kognitívnych pregramotných spôsobilostí a pozostáva z ôsmich subtestov: čítanie písmen, Pamäť na čísla, Gramatický cit, Symboly, Fonematické uvedomovanie, rýchle automatické pomenovanie (RAN), Porozumenie reči, Orálna a Verbálna praxia. Uvedený test autorky odporúčajú administrovať individuálne a po zacvičení na plnenie každej z úloh. Následne test umožňuje porovnávať dosiahnutú úroveň s normou, avšak najmä umožňuje identifikovať oblasti rozvoja dieťaťa, ktoré je na začiatku plnenia povinnej školskej dochádzky potrebné cielene ešte rozvíjať, resp. výsledky diagnostikovania poukážu na žiakov s rizikom špecifických vývinových porúch učenia – dyslexie.

Kým test pregramotných spôsobilostí (Mikulajová, 2012) je založený na priamo diagnostikovaní žiaka, existujú aj testy založené na diagnostikovaní žiaka cez vyjadrenie sa po žiakovi učiteľom. Toto diagnostikovanie je však do veľkej miery ovplyvnené vnímaním konkrétneho jednotlivca učiteľom. Pre učiteľov predprimárneho a primárneho vzdelávania a rodičov detí a žiakov bol vytvorený súbor depistážnych diagnostických

nástrojov zameraný n Sitková, 2013), po vyl psychológom a špeciál Na kvalite čítania a f funkcie plánovania, m v tejto oblasti sú výraz u mnohých dyslektiko preto upriamime pozor rizikové prejavy porúch o depistážny test (Kasá ktorý prostredníctvom sleduje aj úroveň rozvoj nevyhnutné, aby svoje v Realizované diagnostiko rozvoja žiaka v nástroji vhodné až po uplynutí spoznať a to aj prostre správania a systému prác

Diagnostikovanie a diferenciáciu v

Vstupné diagnostikovanie primárneho vzdelávania. stanovenia nejakej diagnó vzdelávacími potrebami, a dokázali nájsť cestu k žiaľ pre jeho ďalší celkový os identifikácie s rizikovým identifikáciu týchto prejavov v triede a diferenciáciu uč každý žiak je jedinečný, zas školy rád. Preto by sme ma

Literatúra

- Babiaková S., *Diagnostikovanie* [in:] B. Kasáčová, M. Cabanová, Bystrica: Pedagogická fakulta.
Babiaková S., *Predčítateľská gramatika základnej školy*, „Pedagogická fakulta“.
Cabanová M., *Pre-literate children: the threshold of their education*

znávaní a diagnostikovaní
ie (sledujeme pravo-lavú
ovanie správneho poradia
rozlišovaniu (sledujeme
z, sluchovej diferenciacie)
avuje širší pojem ako len
omovanie, ktoré označuje
doby jednotlivých hlások.
bík, resp. hlások v slove,
ivých hlások napr. v slove
nemické uvedomovanie,
é zvukmi reči, ktoré sú
129). Ďalšími oblasťami,
nia venovať je zmysel pre
a priestorová orientácia,
íjanie týchto špecifických
ého pohľadu na výučbu

vzdelávania

nej gramotnosti, ako aj
istupu považujú procesy
zlišovanie a opakovanie
pracovná pamäť, rýchle
i sú naratívne zručnosti
rozumenie reči. Dobrou
ože byť test prediktorov
ý na diagnostikovanie
a z ôsmich subtestov:
matické uvedomovanie,
álna a Verbálna praxia.
po zacvičení na plnenie
roveň s normou, avšak
čiatku plnenia povinnej
edky diagnostikovania
nia – dyslexie.
e založený na priamo
ní žiaka cez vyjadrenie
kej miery ovplyvnené
márneho a primárneho
ážnych diagnostických

nástrojov zameraný na identifikovanie dieťaťa/žiaka s rizikovými prejavmi (Kasáčová, Šitková, 2013), po vyhodnotení ktorých by mala nasledovať odborne diagnostikovanie psychológom a špeciálnymi pedagógom, ktorý môžu dané riziko potvrdiť alebo vyvrátiť. Na kvalite čítania a písania sa významne podieľajú aj tzv. exekutívne funkcie, teda funkcie plánovania, monitorovania a hodnotenia vlastnej činnosti a jej výsledku. Deficity v tejto oblasti sú výrazné u detí so syndrómom ADD alebo ADHD a vyskytujú sa aj u mnohých dyslektikov. (Mikulajová, 2009, 2012; Kovalčíková, Ropovik, 2012). Práve preto upriamime pozornosť aj na depistážny test pre učiteľov vytvorený za účelom odhaliť rizikové prejavy porúch správania u žiaka na prahu vzdelávania. Ako sme už uviedli, ide o depistážny test (Kasáčová, Sabo, 2013) určený pre učiteľov primárneho vzdelávania, ktorý prostredníctvom výpovedí učiteľov o konkrétnom žiakovi vo vybraných položkách sleduje aj úroveň rozvoja jeho exekutívnych funkcií. Pri vyššie uvedených testoch je však nevyhnutné, aby svoje výpovede v teste učiteľ v čo najväčšej možnej miere objektivizoval. Realizované diagnostikovanie tak môže byť objektívnou výpoveďou o dosiahnutej úrovni rozvoja žiaka v nástroji sledovaných oblastiach. Aplikovateľnosť týchto testov je však vhodná až po uplynutí istého času, v ktorom učiteľ musí každého jednotlivého žiaka spoznať a to aj prostredníctvom implicitného diagnostikovania a pozorovaním jeho správania a systému práce v edukačnom prostredí.

Diagnostikovanie ako východisko pre vzdelávanie a diferenciaciu výučby

Vstupné diagnostikovanie žiakov by sa malo stať neoddeliteľnou súčasťou práce učiteľa primárneho vzdelávania. Mali by sme sa však naučiť nediagnostikovať žiaka za účelom stanovenia nejakej diagnózy a zaradenia žiaka do kategórie žiak so špeciálnymi výchovno-vzdelávacími potrebami, ale predovšetkým preto, aby sme ako učitelia čo najjednoduchšie dokázali nájsť cestu k žiakovi a dávať mu dostatok vhodných a adekvátnych príležitostí pre jeho ďalší celkový osobnostný rozvoj. Existujúce nástroje vytvorené aj pre účely identifikácie s rizikovým prejavmi, ktoré sme v texte citovali môžeme využiť nielen na identifikáciu týchto prejavov, ale najmä ako východisko pre plánovanie a realizáciu výučby v triede a diferenciaciu učebných úloh. Nikdy by sme nemali zabúdať na skutočnosť, že každý žiak je jedinečný, zaslúži si získať v základnom vzdelávaní čo najviac a prichádza do školy rád. Preto by sme mali urobiť všetko preto, aby to do školy chodil rád čo najdlhšie.

Literatúra

- Babiaková S., *Diagnostikovanie a hodnotenie vzdelávacích výsledkov ako súčasť evalvácie školy*, [in:] B. Kasáčová, M. Cabanová (eds.), *Pedagogická diagnostika v teórii a aplikáciách*, Banská Bystrica: Pedagogická fakulta Univerzity Mateja Bela, 2013, s. 233. ISBN 978-80-557-0606-1.
- Babiaková S., *Predčítateľská gramotnosť a diagnostikovanie jazykových spôsobilostí detí pri vstupe do základnej školy*, „Pedagogické rozhľady“ 2014, roč. 23, č. 2, s. 1–3.
- Cabanová M., *Pre-literate competencies of children from socially handicapped background on the threshold of their education*, „Press“ 2016.

- Hejlová H., Opravilová E., Uhlířová J., Bravenová N., *Nahlížení do světadětí*, Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, 2013, s. 224. ISBN 978-80-7290-640-6.
- Kasáčová B., Cabanová M., *Pedagogická diagnostika. Teória a metódy diagnostikovania v elementárnej edukácii*, Banská Bystrica: PF UMB, 2011.
- Kasáčová B., Sabo R., *Depistážny hárok o dieťati k diagnostikovaní porúch správania a porúch aktivity a pozornosti – DDPSP-U. Pedagogická diagnostika v teórii a aplikáciách*, Banská Bystrica: PF UMB, 2013, Príloha 1.
- Kasáčová B., Sitková D., *ŠPECIFICKÉ poruchy učenia – diagnostické možnosti a ich overovanie. Pedagogická diagnostika v teórii a aplikáciách*, Banská Bystrica: PF UMB, 2013, s. 107–147.
- Kovalčíková I., Ropovik I., *Exekutívne fungovania ako predpoklad schopnosti učiť sa*, „Pedagogické rozhľady“ 2012, č. 5, s. 1–5.
- Kucharská A., *Riziko dyslexie*, Praha: UK, 2014.
- Majerčíková J., Kasáčová B., Kočvarová I., *Předškolní edukace dítě výzvy pro pedagogickou teorii a praxi*, Zlín: UTB ve Zlíně, 2015.
- Mikulajová M., *Metódy diagnostiky dyslexie*, Bratislava: Mabag, s.r.o., 2009.
- Mikulajová M. a kol., *Čítanie, písanie a dyslexia s testami a normami*, Bratislava: SAL, 2012.
- Sabo R., *Poruchy aktivity a pozornosti a ich diagnostické možnosti. Pedagogická diagnostika v teórii a aplikáciách*, Banská Bystrica: PF UMB, 2013, s. 87–106.
- Seberová A., *Cesta zvyšování kvality vyučování – stanou se učitelé výzkumníky ve svých třídách?*, „Orbis Scholae“ 2008, roč. 2, sv. 3, s. 75–90.
- The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education*, UNESCO, 1994, [online] [cit. 30.11.2006]. Dostupné na internete: http://www.unesco.org/education/pdf/SALAMA_E.PDF.
- Zákon 365/2004 Z. z. o rovnakom zaobchádzaní v niektorých oblastiach a o ochrane pred diskrimináciou a o zmene a doplnení niektorých zákonov (antidiskriminačný zákon)*.
- Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon)*.
- Zápotočná O., *Diagnostika počiatočného čítania a gramotnosti*, „Slovenský Jazyk a Literatúra v Škole“ 2002/2003, roč. 49, č. 1–2, str. 2–16.
- Zápotočná O., *Rozvoj počiatočnej literárnej gramotnosti*, [in:] Z. Kolláriková, B. Pupala (ed.), *Předškolná a elementárna pedagogika*, Praha: Portál, 2001, s. 271–306.

Edukac z niepeh

Early school ec

Iwona

STRESZCZENIE

Głównym problemem poru nosprawnością intelektual nych, integracyjnych i ogólnym, osiągnięcie przez nie k dla sukcesów osiągniętych w w odległej przyszłości, woł Edukacja wczesnoszkolna i dodatkowe wyzwania, które rekacja i kompensacja zabu pomocy rewalidacyjnej. Jale w różnych typach szkół? O

SŁOWA KLUCZOWE: niepeł specjalne, rewalidacja

SUMMARY

The main problem discuss lectual disability in different schools. The activity of a child learning outcomes are the educational levels and in social life.

Early school education of schools such as the stimulation and compensation of children effective rehabilitation support types of schools? That is the

KEYWORDS: intellectual disability special education, special

Ze wstępu

Edukacja ma charakter uniwersalny i zarazem specyficzny. Uniwersalność edukacji określają powszechność, wartość i znaczenie. Jej specyfika – to różnorodność działań, perspektyw i celów przy jednorodności podmiotu i celu. Rola edukacji tkwi w działaniach podejmowanych w stałym rozwoju człowieka i społeczeństw, w perspektywach jego przyszłości i jakości jego życia. Perspektywy te, jak też działania są wpisane w napięcia towarzyszące zmianom współczesnego świata. Są to napięcia między tym, co globalne, a tym, co lokalne, stawiające edukację wobec odniesień do korzeni wspólnot lokalnych i procesów globalizacji. Są to napięcia między duchowością i materialnością, tradycją a nowoczesnością, między rozwojem wiedzy a zdolnością do jej przyswojenia przez człowieka. Dla współczesnej szkoły i nauczyciela coraz wyraźniej staje się odczuwalne napięcie między działaniem perspektywicznym a działaniem doraźnym. Skutkiem tych napięć jest nieuchronność i konieczność różnorodności edukacyjnych perspektyw i działań.

Gdy podmiotem edukacji jest dziecko oraz wsparcie jego rozwoju, spektrum działań i perspektyw oraz różnorodność kontekstów edukacyjnych działań stają się szczególne. Owa złożoność i zróżnicowanie tak działań, jak perspektyw wpisują się we wskazane wcześniej napięcia, z wyraźnym punktem odniesienia, którym jest dziecko i zmiany w nim się dokonujące, pomimo transgraniczności i odmienności obszarów badań i analiz.

Eugenia Rostańska
Bożena Marzec
Katarzyna Wójcik

NOWOŚCI WYDAWNICZE

Redakcja naukowa
Wojciech Kojs
Eugenia Rostańska
Katarzyna Wójcik

**EDUKACJA I BEZPIECZEŃSTWO
W DOBIE GLOBALIZACJI**

**EDUKACJA
I BEZPIECZEŃSTWO
W DOBIE GLOBALIZACJI**

Redakcja naukowa
Wojciech Kojs
Eugenia Rostańska
Katarzyna Wójcik

Dąbrowa Górnicza 2016
ISBN 978-83-654927-56-0

**RZECZYWISTOŚĆ EDUKACJI
FAKTY DECYZJE DZIAŁANIA**

Redakcja naukowa
Bożena Marzec
Eugenia Rostańska

Dąbrowa Górnicza 2016
ISBN 978-83-65621-05-4

SKLEP INTERNETOWY WYDAWNICTWA WYŻSZEJ SZKOŁY BIZNESU W DĄBROWIE GÓRNICZEJ
WWW.IBUK.WSB.EDU.PL

Wydawnictwo Naukowe

Wyższa Szkoła Biznesu w Dąbrowie Górniczej
ul. Cieplaka 1c, 41-300 Dąbrowa Górnicza, wsb.edu.pl

ISBN: 978-83-65621-20-7

